

ואשביעך בה' – מה ענין שבועה אצל בני נח – **כלי חמדה** ענין שמירת שבועה הוא חלק מהאיסור של "ברכת השם" וזה פירוש המדרש על הפסוק **ויכל לצות את בניו** שציום על עבודת כוכבים (שהם מצווים ביהרג ואל יעבור, וגם אסור להם אביזרייהו), ברכת השם (שכולל גם לא לישבע לשקר), ועל נשיאת מיטתו לארץ כנען.

פרשה סתומה – התחיל הגלות ונסתם לבם מהשעבוד, נסתם הקץ מיעקב ולא יכל לגלות. ובדבריו רמז לקץ – כי יעקב הוא רמז לגלות השלישית והקץ לגלות זאת הוא סתום כדברי דניאל יב, ט ולכן ביעיה ט, ו **לסרבה המשרה ולשלום אין קץ** המם סתומה לרמז שהמשרה של ישראל ומעלתם היא סתומה בזמן הגלות. ועזרא כתב **בחומות ירושלים אשר המ פרוצים ושעריה אכלו באש נחמיה ביג** שרומז שחומות ירושלים שהם פתוחים בזמן הגלות, כשיסתמו – אז תפתח המשרה שהיא סתומה.

ראה יעקב שאין אותיות **ח,ט** בשמות בניו – אמר אין בהם חטא – ראויין לגלות את אקץ. ראה שאין בשמותם **ק,ץ** – אמר אינם רואים לגלות להם הקץ – לכך סתם ולא גילה.

ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה – מדה כנגד מדה – הוא כלכל את יוסף עד גיל 17 כך יוסף כלכל אותו 17 שנה עד מותו – וזה למה שהפסוק צריך לעשות לנו את החשבון שיכולנו לעשות מעצמנו (לחשב כמה שנים חי במצרים) **ר' בחיי** יוסף גרם לאביו שירד מצרימה – דין הוא שהוא יעלה חזרה **חזקוני**

מז ל אנכי אעשה כדברך גם אני אשביע את השבטים שיעלו אותי

מז, לא – השבעה לי- אחרת אולי פרעה לא יאשר כי ירצה את קבורתו במצרים לכבודם – וכך היה שפרעה אישר – מחמת השבועה. **ר' בחיי** בשם ברמב"ן

וישתחו ישראל על ראש המטה - ליוסף שנשבע – תעלא בעדניה סגיד ליה. לה' – ששכינה למעלה מראשותיו של חולה לה' ששכינה ירדה עמו למצרים

מח,א – הנה אביך חולה יעקב ביקש שידע טרם מותו שיוכל לצוות לביתו, לא כמו שהיה עד כה שאדם מתעתש ומת. **פרקי דרבי אליעזר. חזקוני** – היינו אחר הדברים האלה שביקש על כך.

מח,ב ויתחזק ישראל - להראות שאינו שכיב מרע ומתנתו מתנה ואינו יכול לחזור בו. **חזקוני**

מח,ה כראובן ושמעון יהיו לי- לרש"י רק שנקראים שני שבטים אבל לא לנחלה **לרמב"ן** – גם לענין נחלה וכן תרגם **אונקלוס** - בנות צעדה עלה שור **מט,כב**

חזקוני עשה זה כי 1 כלכל אותו כל שני הרעב (**ב"ב קכג.**) 2 הוא היה הבכור מרחל – עיקר מחשבתו 3 כדי לכבד רחל שיהיה לה שבט א' יותר מן הפלגשים

מח, ז – **ואני בבואי מפדן מתה עלי רחל** - ולא יכולתי מטורח הילדים והבקר לקחתה לקבורתי, וקברתיה שם על פי הדבור – שתעזור לבניה כשיגלם נבזראדן כדברי ירמיה לא, יד. אבל יעקב כונתו היתה שלא יתבייש מאבותיו אם יקבור שתי אחיות ביחד. **ר' בחיי - רמב"ן**
חזקוני – בדיוק באתי לארץ ועדיין לא הייתי מוחזק בה מעשיו, וכשמתה לאה כבר הייתי מוחזק בה מעשו כי הוא הלך לשעיר והשאיר לי הכל.

ואקברה שם - ידעתי שחלק זה יהיה של בניה וכבודה להיות קבורה בחלק בניה. **חזקוני**
או שגנאי למתה בלידה ליטלטל ותכריכיה נמאסים מדמיה.

מח, יא לא פללתי – דנתי בלבי, לא התפללתי כי הייתי בטוח שטורפת **חזקוני**

מח, יג – ר' בחיי ענין סמיכת הידים על המתברך – שכך חלה עליו הברכה – וזה ענין סמיכת ידי משה על יהושע, וענין הסמיכה בזמן חכמים (דלא כרמב"ם סנהדרין ד, ב – שלדורות לא סמכו בידים אלא קראו רבי ואמרו לו אתה סמוך ויש לך רשות לדון אפילו דיני קנסות), וזה ענין הכהנים שנושאים כפיהם – שפורשים ידיהם למעלה להאציל מכח הברכה למטה ממקור הברכה העליונה. **ונ"ל** על פי תחילת **ספר היצירה** שיש ברית בין 10 אצבעות ידים וברית בין 10 אצבעות רגלים - והאצבות ידים הם השלוחים של הברית שפתים – ומהם גם יבוא השפע שמברך בשפתי קודש.

מח, טז המלאך – איך אמר שמלאך יברכם – מח' ראשונים

מח, כא והיה אלקים עמכם רמז גלות מצרים **והשיב אתכם אל ארץ אבותיכם** זו גאולת מצרים ואחר כך רמז להם הגאולה האחרונה **מט, א אשר יקרא אתכם באחרית הימים** – וקבלה ביד הנביאים שיהיה דמיון לגאולת מצרים בגאולה האחרונה. **האספו הקבצו** – רמז לשני הקבוצים שיהיו בגאולה האחרונה – נדחי ישראל ונפוצות יהודה – שרק בגאולה האחרונה נקבצו ולא נגאלו יחד מאז גאולת מצרים **ר' בחיי**

מט, ג - פחו כמים אל תותר - המון כשלונות בחיים נובעים מחפזון – **אני אמרתי בחפזי כל האדם כוזב**

שמעון ולוי אחים – מאוחדים – **כלי חמס מכרותיהם** - מזונם בא בחמס – הרגו את אנשי שכם שלא כדין וניזונו מזה **ר' בחיי**
אחי דינה ולא אחי יוסף – כי הם אלו שמכרוהו – ראובן רצה להצילו, יהודה "מה בצע" אז השניים הגדולים שנשארו - שמעון ולוי – הם היוזמים למכור.

מט, ז אחלקם ביעקב – שמעון נחלתו מובלעת בתוך שבט יהודה ועריו חלוקות זו מזו, לוי ערי מקלט מפוזרות בישראל. ולא ברך את ראובן שמעון ולוי – אלא הוכיחם. **ר' בחיי**

מט, ח יודוך אחיך – **נ"ל** כך שמו "יהודה" יגרום לאחרים להודות – יודוך אחיך

מט, ט מטרף בני עלית- הציל יוסף מהבור – זכה שדניאל מזרעו ניצול בגוב אריות. תמר פרץ וזרח מהאש – ניצולו חנניה מישאל ועזריה צאצאיו מכבשן האש. **ר' בחיי- בראשית רבה**

מט, י- עד כי יבוא שילה – גמטריא משה – שאז **לו יקת עמים** שיקבץ את ישראל בגאולה הקרובה.
לא יסור שבט מיהודה – לכן נענש שאול שלא היה מזרע יהודה ומלך – וסופו שמת הוא ובניו
וכן מלכות בית חשמונאי – שרצו למלוך ולא להם משפט המלוכה – מידה כנגד מידה – הם נהיו עבדים לעבדיהם.
עד כי יבא שילה- שיחרב שילה – כמו "כי בא השמש" – כי בעת שנחרב שילה נבחר דוד – **תהילים עח, סז** וימאס, בא ה' יוסף; ובשבט אפרים, לא בחר. סח ויבחר, את-שבט יהודה; את-ה' ציון, אשר אהב. סט ויבן כמו-רמים, מקדשו; כארץ, יסדה לעולם. ע ויבחר, בדוד עבדו; ויקחהו, ממכלאת צ' אן. **ר' בחיי**

מט, יא-ב כבס ביין לבושו – גזמא שיהיה כל כך הרבה יין בארצו שיכבסו בו הבגדים, ויכחולו בו העינים **חכלילי ענים**
וילבינו השניים מרוב חלב – **ולבן שניים מחלב**

בברכת יהודה לא מופיע האות זין – כי אינם צריכים לכלי זין – אלא ה' הוא הנלחם להם בעת שישראל עושים רצונו. ושמו מורה על שם ה' עם תוספת ד' כי הוא הבן הרביעי **ר' בחיי**
הערת ר' שעוול גם אין אות צ' – כי ידוע ש"צדיק" מיוחס לזרע רחל – יוסף ובנימין

מט, יג- זבולון הוקדם ליששכר למרות שהיה צעיר ממנו כי עסוקו של זבולון – פרנס את תורתו של יששכר **ר' בחיי**

מט, יד חמור גרם- חזק בעל עצמות ומעט בשר – כך הם מעטי זכי החומר סובלים עול תורה **ר' בחיי**
רובץ בין המפתים – כחמור שהולך יום ולילה ומנוחתו בין תחומי העיירות ולא בבית **ר' בחיי**

מט, טו וירא מנוחה – לימוד תורה שצריכה מנוחת הגוף ויגיעת הנפש – היפך עסקי העולם שצריכים יגיעת הגוף ומנוחת הנפש.
עסק תורה צריך פנאי והשקט הגוף ואי אפשר שמי שיש לו טרדות ואנחות יתקיים בו. ולכן אנו מתפללים בכל יום **השיבה שופטינו כבראשונה ויועצנו כבתחילה והסר ממנו יגון ואנחה** – שאי אפשר להסיג ה' בשלמות רק עם שמחה ומנוחה ולא יגון ואנחה (ועיקר התפילה שנזכה לחזרת סוד העבור ושופטים ללשכת הגזית שאז כל ישראל יזכה להשיג את ה') **ר' בחיי**

ואת הארץ כי נעמה - תורה נקראת ארץ – ודרכיה דרכי נועם **ויט שכמו –** שצריך ענוה כדי ללמוד תורה **ויהי למס עובד -** שהיו עובדים את כל ישראל בנתינת הוראות וכשהיו טועים היו צריכים לשלם לכולם "מס" את ההוצאה שגרמו בטעותם.

מטיח – לישועתך קייתי ה' אמרו יעקב כשראה את סופו של שמשון (שהוא עיקר ברכת דן) ואמרו כתפילה לעזור לשמשון בסופו והיינו **ויט בכח** ולא כתיב בכחן

או כתפילה על ישראל שראה שאחרי שמשון לא יהיה עוד שופט שיובלם למלחמה כי שמואל היה נביא ולא נלחם כשמשון **ר' בחיי- רמב"ן**
ר' בחיי – בעלי השמות מוציאים מהפסוק **לישועתך קייתי ה'** את השם שמועיל בדרכים נגד השונאים, וכן שמשון שהרג את שונאי – אמר שם זה והיינו **ויט בכח** – היינו כח השם הזה. וצריך להזכירו כסדרן ולמפרע.

נט – ויעל עמו גם רכב גם פרשים – להשמר ושלא יעכבום עשו ובניו. וכת' **בספר יוסף בן גוריון** שצפו בן אליפז בן עשו ערב להם בדרך והתקוטט על זה עמהם עד שערכו מלחמה ותגבר יד יוסף ותפש אותו עם מבחר גבוריו והביאוהו למצרים והיה אסור עד שמת יוסף ואז ברח לארץ כנפני"א ומלך אל כתיים ברומי ובסוף מלך על ארץ יון איטליא והוא היה מלך הראשון ברומי שבנה ההיכל הראשון ברומי **ר' בחיי**

ני, ויספדו שם מספד גדול - 9 מיני הספד הם. הספד כולל – זכרון חסדי המת, יחוסו, רבוי ההספד לפי הכאב, ולפי המאורע שאירע לו, ויסדר הטובה שהיתה לנפטר ונסתלקה ממנו.
רז"ל – ענין ההספד ספור חסדי המת. **ר' בחיי ר' חננאל**

ניא ויעש לאביו אבל שבעת ימים – **רמ' פ"א מהל' אבל** - "ואין אבלות מן התורה אלא ביום ראשון בלבד שהוא יום המיתה ויום הקבורה אבל שאר הז' ימים אינו דבר תורה אף על פי שנאמר **ויעש לאביו אבל שבעת ימים** נתנה תורה ונתחדשה הלכה ומשה רבינו תיקן להם לישראל ז' ימי אבלות וז' ימי המשתה"

כלי חמדה בא לומר דאין למדין מקודם מתן תורה, ואף יוסף עשה אבל לאביו ז' רק כי ידע שהסכים אביו לז' ימי משתה שדרש לבן – ה"ה שימי האבל הם ז') באמת אי אפשר ללמוד מיוסף – שהרי עשה את האבל לפני הקבורה ומן התורה ומתקנת משה אין שום אבל לפני הקבורה. וצריך עיון למה לא התאבלו אחרי הקבורה.

ניד וכל העולים אתו - הפסוק מדגיש שלמרות המלחמות הקשות שהיו להם לא נפקד מהם איש – כי זכות הצדיק עמדה להם.

ניד ויבך יוסף בדברם אליו - אבל לא כתוב שמחל להם ולכן העון לא נמחל כי הפושע נגד חברו אינו נמחל לו עד שירצה את חברו. ולכן נפקד אחר זמן בענין עשרה הרוגי מלכות **ר' בחיי**
ולכן הכתוב קורא לאחיו "אנשים" 10 פעמים רמז ל 10 הרוגי מלכות – למרות שלא היו בזמן א' ולא נדונו כולן ביחד. והם שלמו הגזרה **וגונב איש ומכרו ונמצא בידו מות יומת**. ועליהם רמז יוסף "ואתם עלו לשלום אל אביכם" שאין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתם.

נכא – אנוכי אכלכל אתכם – כשמת יעקב חזר הרעב **וינחם אותם וידבר על לבם** - אמר להם עד שלא בתם היו אומרים שאני עבד, אם אני הורג אתכם יומרו ששכת בחורים הבאתי והעללתי שאתם אחי – ולבסוף הרגתי אותם.

מדרש אמר להם 10 נרות לא יכלו לכבות נר 1, נר 1 יכבה 10 נרות?